

Golem

a jiné židovské pověsti
a pohádky ze staré Prahy

Eduard Petiška

ilustrovala Libuše Vendlová

Albatros

Golem

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.albatros.cz
www.albatrosmedia.cz

Eduard Petiška
Golem – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

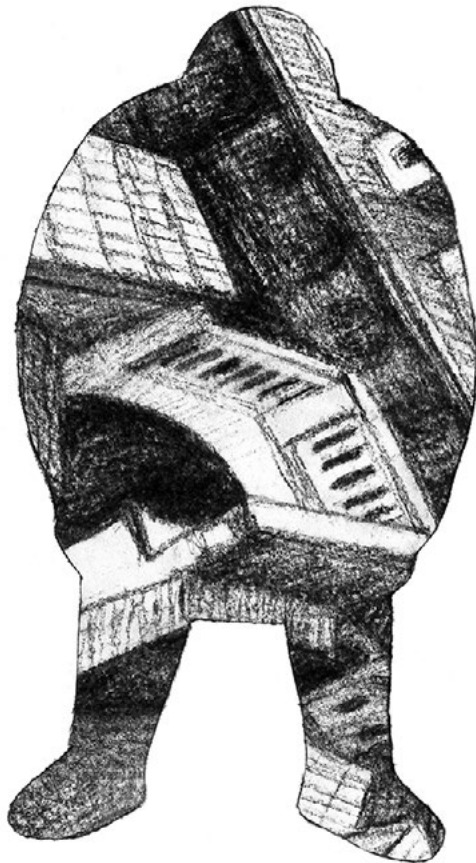
ALBATROS **MEDIA**

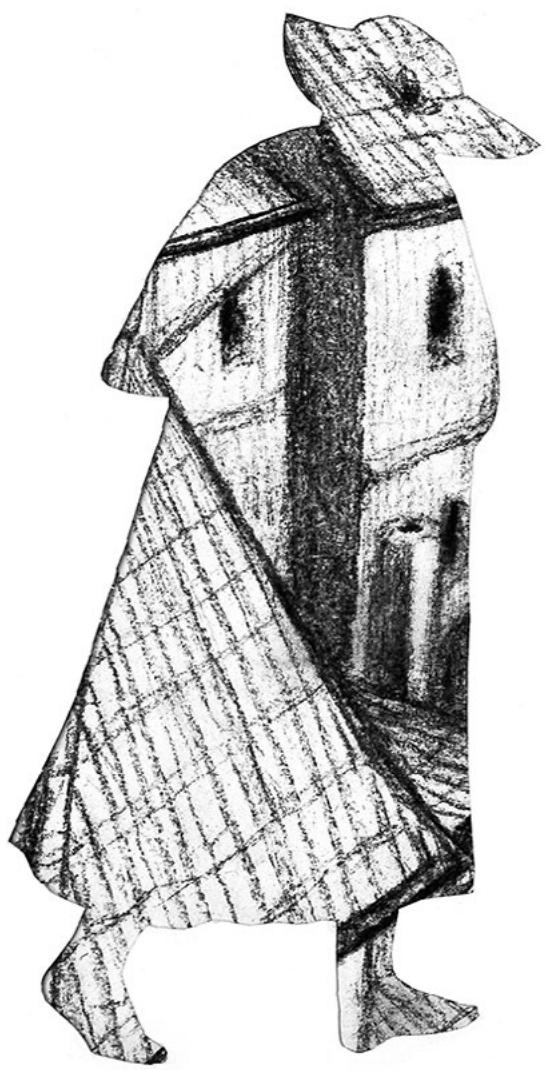
Albatros

Golem

a jiné židovské pověsti
a pohádky ze staré Prahy

Albatros

Golem

a jiné židovské pověsti
a pohádky ze staré Prahy

Eduard Petiška

Ilustrovala Libuše Vendlová

Památce mrtvých, paměti živých

Je prosinec. Tiše a vážně se valí od Vltavy mlha. Její bílé vojsko postupuje z končiny nejstaršího pražského brodu. Mlha vchází do starého pražského města, do ulic bývalého ghetta, na starý židovský hřbitov. V jejích sychravých šlépějích jde soumrak.

Tiše a vážně uléhá bělavé šero na starobylé náhrobní kameny židovského hřbitova. Jsou těsně přitisknuty k sobě a jsou jich tisíce. Kdo leží pod nimi v několika hustých vrstvách, kdo tu odpočívá po dlouhá a dlouhá staletí?

V šeru zahlédneme hebrejský nápis a znak vtesaný do kamene. Tu housle označují místo, kde pohřbili hudebníka, tam nůžky označují hrob krejčího, nad hrobem knihtiskaře nebo kantora vytesali knihu, nad lékárníka hmoždír s paličkou. Pomalu se propadají do šera znaky židovských rodů a jmen, ještě se pnou k nebi žehnající ruce kněžského rodu, rozkročení lvíčkové připomínají jméno Jehuda, hebrejské jméno Iva, jeleni hebrejské jméno Cebi, ještě kvetou kamenné růže nad hroby Růžen a výjev z ráje ukazuje místo, kde spí navěky Eva. A kamenné hrozny hlásají moudrost a plodnost.

Náhrobní kameny z růžového sliveneckého mramoru zvlhly mlhou a občas se zalesknou, jako by se na nich zachvěl odraz dávného dohasínajícího požáru. Ti, kdo před požáry svého Židovského Města

prchali, i ti, kteří se stali jeho oběťmi, odpočívají hluboko v zemi. A s nimi příběhy jejich životů, skutečnost i sen.

Spí tady řezníci manželé, kteří se dali vždy koncem týdne zvážít a rozdávali chudým tolik masa, kolik vážili. Zde leží moudrý Kohen, který putoval až k papeži s prosbou, aby zprostil císaře Ferdinanda I. přísahy, že vyžene Židy ze své říše. Zde našli klid učení rabíni po letech hledání pravdy, židovští obchodníci putující celý život za obchody, zde našli klid překupníci, zlatníci a lékaři, chudí nosiči i boháči. Jejich minulost přešla často bez jejich jmen do dějin a do pověstí.

Za řadami náhrobků vzadu u zdi někdo obchází a hledá mezi hroby. Zastavuje se u náhrobku slavného židovského učence rabína Löwa. Ted' se sklání ke hrobu. Snad klade na rabínův náhrobek kamínek k uctění památky mrtvého. Po starém způsobu Židů putujících pouští, kde nebylo květin. Možná že také zasouvá do škvíry náhrobku lístek se svým tajným přáním a s prosbou o splnění. Ani staletí nezničila víru v rabínovu zázračnou moc.

Už i kolem hrobu slavného rabína našlapuje měkce mlha, ještě chvíli a zastře všechno. Náhrobky ztrácejí obrysy. Blízké se vzdaluje a vzdálené je blízké.

Krok posledního návštěvníka umlká a pak jenom ticho a soumrak. Je hodina, kdy se probouzejí pověsti a pohádky a navštěvují ty, kdo rádi naslouchají.

Budeme naslouchat s nimi.

*V dávných dobách,
kdy v Čechách cesty
rychle zarůstaly...*

O příchodu Židů do Čech

V dávných dobách, kdy v Čechách cesty rychle zarůstaly, kdy v místech dnešních měst šuměly lesy, zpívaly prameny a bezstarostné laně k nim chodily pít, v těch dávných dobách vládl Čechům moudrý Krok a byl svému lidu spravedlivým správcem i soudcem. Měl tři dcery. Kazi, Tetu a Libuši. Ale neměl syna.

Když Krok zemřel, bylo třeba dosadit na jeho místo nového vladaře. Tehdy padla volba na nejmladší ze tří dcer. Libuše se stala kněžnou. Její krása byla vznešená a její důvtip a moudrost zářily tiše a vytrvale jako světlo drahého kamene. Měla také vzácný dar věštby a budoucnost mnohokrát promluvila jejími ústy. Všichni přijímali Libušina proctví s posvátnou úctou.

Po letech si Libuše zvolila za manžela Přemysla. Na něho přenesla vládu a založila s ním mocný rod Přemyslovců.

Vypráví se, že první ze tří Krokových dcer zemřela nejstarší Kazi. Znala sílu léčivých bylin a přivolávala jimi zdraví, které začalo lidi opouštět. Uzdravila veliké množství nemocných a všechen lid pro ni truchlil. Nebylo rukou, které by nenesly hlínu, když se nad jejím mrtvým tělem vršila mohyla.

Potom zemřela Teta, která naučila lidi klanět se bohům lesa a vody, duchům a vílám, a obětovat jim. Noc po její smrti silně hučelo v lesích a dmula se hladina řek.

Nakonec zaslechla krok blížící se smrti kněžna Libuše. Vstala z lože a pomalu vyšla k hradbám, aby se rozhlédla z Vyšehradu k temným strahovským hvozdům. Marně se snažila slábnoucím zrakem dohlédnout do dálky. Tam někde stála roubená stavení hradu Praha, který přikázala postavit a jehož slávu viděla růst a kvést a dotýkat se hvězd. Shlédla i dolů pod vyšehradskou skálu, kde se třpytily vody Vltavy mezi břehy ještě zimomřivými. To se na hladině třpytil odlesk zlaté kolébky Libušina prvorozeného syna. Kdysi ji dala potopit v řece pod Vyšehradem. Až přijde čas, vystoupí kolébka z vody sama, aby do ní ulehlo dítě, které přinese svému lidu a zemi spásu.

Libuše stála na vyšehradských hradbách, ale její myšlenky letěly jako ptáci až za obzor, daleko do budoucnosti.

Když se vrátila na lože, dala zavolat svou rodinu, knížete Přemysla, svého syna Nezamysla a vладыky, aby se s nimi rozloučila, neboť smrt již stála u ní a ukazovala jí cestu.

Tehdy promluvila moudrost kněžny Libuše ještě jednou a naposledy.

Hlasem, kterému ubývalo na síle, hovořila o svornosti a věrnosti, bez nichž není síly, o lásce a statečnosti, bez nichž je život jenom krátký čas mezi zrozením a smrtí, o věčnosti, kterou neseme na svých bedrech, abychom ji odevzdali příštím pokolením.

Nezamyslovi, svému synu, odkázala tuto věštbu:

„Naplní se čas a tvůj vnuk dosedne na knížecí stolec. Tenkrát dorazí k vltavským břehům mezi hradem Praha a Vyšehradem houf cizinců. Tito lidé sem dorazí na útěku z krajiny, kde vychází slunce. Budou věřit v jednoho boha a budou hledat nový domov při této řece. Ať je tvůj vnuk přijme pohostinsky a poskytne jim ochranu. Nebudou z rodu nepřátelských cizinců a jejich konání bude prospěšné celému knížectví.“

Kněžna zemřela a její proroctví putovalo od jedněch k druhým, přecházelo z pokolení na pokolení, až došlo k Hostivítovi, vnuku knížete Nezamysla.

Hostivít očekával den, kdy dojde proroctví splnění.

Jednou v noci měl sen. Zdálo se mu, že do síně, ve které spal, vstoupila zářící postava ženy v knížecím šatu a promluvila:

„Jsem matka tvého děda. Chvilé, kterou jsem prorokovala, se přibližila. Zítra tě navštíví cizinci. Bud' k nim vlídný a milosrdný.“

Příštího dne přispěchala ke knížeti Hostivítovi stráž a oznámila mu, že se na vltavském břehu ukázal houfec cizinců a dva nejstarší z nich žádají u knížete o slyšení.

Hostivít je přijal a vlídně je vyslechl.

„Pane,“ vykládali příchozí, „jsme Židé, Hebrejci, není nás s ženami a dětmi víc než sto padesát a už deset let bloudíme světem. Od té doby, co byla naše obec vypuzena ze svých domovů v litevských končinách, je naše lože chladná hlína, tvrdý kámen naše poduška a větrná obloha náš krov. Popřej nám, kníže, klidu, dovol nám, abychom se usadili v tvé zemi. Cestou jsme poznali, že je dobrá a dobrý se zdá být i její lid. Když dovolíš, postavíme si na určeném místě chaty a staneme se tvými věrnými poddanými. Budeme se modlit ke svému bohu, aby tobě a tvému lidu dopřál klidu a míru blahobytu i slávy.“

Kníže Hostivít se zamyslel. Poznal v příchozích cizince, které mu kněžna Libuše ve snu ohlásila. Nechtěl však rozhodnout sám. Míval ve zvyku radit se s vladyky. Proto řekl:

„Vraťte se ke svým a vyčkejte. Až pro vás vyšlu posla, přijďte si pro odpověď.“

Hostivít dal svolat vladyky a řekl jim o svém snu a opakoval Libušino proroctví.

„Promluvte, vladykové,“ oslovil shromáždění, „máme cizincům povolit, aby se usadili v naší zemi? Mají mocnou přímlovkyni a předcházela je věštba. Chci uposlechnout věštbu, ale nechci ji poslechnout proti vaší vůli.“

„Tvoje vůle je i naše vůle,“ odpověděli vladykové.

I vyslal kníže Hostivít posla a netrvalo dlouho a hebrejští vyslanci překročili znovu práh knížecího domu.

„Poslyšte moje rozhodnutí,“ řekl kníže. „Věřím věštbě, která mi předpověděla váš příchod, a chci věřit i vám. Od této chvíle budu vaším knížetem. Přiděluji vám k obývání místo na levém břehu řeky Vltavy.“

„Vzácný a slavný kníže,“ volali Hebrejci a padli před Hostivítem na tvář. „Ať tvoje sláva trvá navěky jako slunce a měsíc a hvězdy, ať tvoje pole rodí plný klas, ať se tvá stáda bohatě množí, ať nepřátelé prchají před tvým pohledem. Mír tobě a tvému lidu.“

Hebrejští vyslanci odešli s radostnou zprávou ke svému houfu. Knížecí stráž je pak všechny zavedla na určené místo poblíž Vltavy. Bylo to místo dnes nazývané Malá Strana. Tady si postavili cizinci chaty, a protože byli obratní v řemesle i v obchodu, dařilo se jim dobře.

Když kníže Hostivít bojoval s Němci, nezapomněli přistěhovanci na službu, kterou jim prokázal. Pomáhali mu ze všech sil. Opatřili mu zlato i zbraně, aby mohl vést válku, zásobovali ho a stáli při něm věrně, dokud nezvítězil.

Za prvního křesťanského knížete v Čechách, za knížete Bořivoje, bylo už Hebrejců tolik, že jim vykázané místo nestačilo. Obrátili se proto na knížete s prosbou, aby jim určil nové sídlo.

Kníže Bořivoj jim přidělil místo na pravém břehu Vltavy, tam, kde dnes stojí zbytky starého Židovského Města pražského. A Židé se přestěhovali na pravý břeh řeky s dětmi a ženami a s celým svým majetkem a vybudovali si tu nový domov.

Zprvu prý stálo v Židovském Městě třicet dřevěných domů. Na prostranství mezi domy si postavili Židé svůj chrám, synagogu. První synagoga byla ze dřeva.

Pražská židovská obec záhy proslula a Praha dostala od Židů jméno „matka Izraele“.

Všechno, co přinesla s sebou následující staletí, radost a smutek, úzkost a křivdu, požáry, násilnou smrt i tiché štěstí, které přináší moudrost, to všechno našlo domov na malém a těsném kusu země kolem synagogy.

O nejstarší pražské synagoze

Léta plynula, židovská obec rostla a dřevěná synagoga jí nestačila. Nejstarší a nejváženější Židé se sešli na poradu o stavbě nové synagogy. Dohodli se, že novou synagogu postaví z kamene. Spory byly jen o místo, kde ji postavit.

Uprostřed Židovského Města bylo od nepaměti návrší porostlé drnem, divoce rostoucím býlím a křovinami. Na tom návrší si hrávaly děti, trhaly tu květiny a hloubily jámy. Praví se, že v době, kdy se dospělí přeli, kam synagogu umístit, přiběhly děti za svými otci se zvláštní novinou. Při hrabání v hlíně a písku objevily pod drnem kameny. Kameny byly přitesané a ležely jeden na druhém jako začátek nějaké zdi.

Dospělí se dali dětmi odvést k návrší a užasli. Zatímco se přeli, kde má synagoga stát, jako by někdo prozíravý vybral místo a stavbu už začal.

„Hle,“ řekli představení, „nadarmo hledáme nová a nová místa. Bůh nám sám ukázal, kde si přeje, abychom mu novou synagogu postavili.“

Zpráva o podivuhodné zdi se rozběhla po Židovském Městě, lidé spěchali k návrší a chtěli se přesvědčit na vlastní oči.

Našly se stařeny, které tvrdily při všem, co je jim nejdražší, že včera za soumraku spatřily anděly snášející se k onomu návrší.

Mávali prý slavnostně křídly a ukládali do hlíny tajemné břemeno. A našli se starci, kteří vyprávěli, že andělé, nikdo jiný, přinesli na vltavský břeh vzácné kameny z rozvalin slavného jeruzalémského chrámu.

Přivolaní dělníci kopali na určeném místě a našli ještě jiné zdi. Na nich začali budovat stavbu synagogy. Později byla nazývána Staronovou synagogou, neboť byla vystavěna ze starého i nového kamene, stará i nová. Tak vypráví pověst.

A jiná pověst vypráví, že andělé přenesli zdivo z rozvalin jeruzalémského chrámu s podmínkou, že kameny budou vráceny zpátky na své místo, až Židé budou znovu jeruzalémský chrám budovat. Proto prý je pražská synagoga postavena s podmínkou, podmíněná, hebrejsky alt-nai. Hebrejské slovo připomíná německé alt-neu a překlad německého výrazu znamená: staronová. Tak prý došlo mylným překladem z hebrejštiny k názvu Staronové synagogy.

A jiná pověst vypráví, že andělé přenesli z Palestiny do Prahy celou synagogu. A jiná vypráví, že synagoga byla ukrytá celá v onom návrší a stačilo jenom odhrabat hlínu.

V době, kdy začala stavba synagogy, přijelo prý do Prahy poselstvo z Jeruzaléma. Židovští představení si řekli: Nebe nám poslalo učené a zcestovalé muže. Zeptejme se jich, jak nejlépe novou synagogu postavit.

Učenci ochotně poradili:

„Dbejte,“ řekli, „ať jsou okna zvenku široká a dovnitř ať se zužují. Klenbu ať nesou dva sloupy a do modlitebny ať se sestupuje dolů po stupních, neboť stojí psáno: Z hlubin volám k tobě, můj pane. Bude-li synagoga postavena podle těchto pokynů, přiblíží se její obraz obrazu jeruzalémského chrámu a Jahve jí bude milostiv a neuškodí jí ani povodeň, ani plameny a přetrvá věky.“

Pražští Židé si vážili rady jeruzalémských učenců a uposlechli jí. A Staronové synagoze se prý vyhýbaly pohromy po dlouhá staletí a plameny jí neublížily.

V šestnáctém století vypukl v Židovském Městě veliký požár. Tu slétly na štít synagogy dvě bělostné holubice a mávaly křídly, jako by svým křehkým peřím chtěly odvanout oheň, který kolem dokola pustošil domy. A opravdu, holubičím křídly se podařilo zaplašit plameny od synagogy a požár se jí nedotkl. Když z ostatních domů zbyla jen doutnající spáleniště a nehrozilo už nebezpečí, vznesly se holubice ze střechy synagogy a zamířily do oblak jako dva dobří andělé.

Pod ochranu Staronové synagogy Židé utíkali, aby se schovali před řádícími vojsky a před lůzou, která častokrát drancovala Židovské Město.

Ale ani Staronová synagoga neochránila vždycky ty, kdo v ní hledali záchranu.

Koncem čtrnáctého století, za vlády Václava IV., udeřila na pražské Židy veliká pohroma. O Velikonocích na Bílou sobotu se roznesla po Praze zvěst, která Pražany rozrušila.

Podle zdi Židovského Města spěchal prý k umírajícímu kněz. Náhle ho zasáhly hlína a kámen vržené z židovské čtvrti a udeřily do rukou, které nesly umírajícímu poslední pomazání. Ti, kdo kněze doprovázeli, strnuli. Byl zneuctěn kněz a ve svátosti, kterou nesl, byl potupen i Bůh, v něhož věřili.

Vyrazili tedy do Židovského Města, zajali několik Židů podezřelých z takového činu a odvedli do vězení.

Říkalo se, že kamení házely děti, ale pro pověsti narůstající kolem události brzy nikdo nevěděl, jak se věci zběhly. Čím více smyšlenek a zpráv se hromadilo, tím spíše si každý vypravěč myslel, že má pravdu jen a jen on. I vznikly spory a neklid po celé Praze a vření, jež se nedalo nikým a ničím zastavit.

Druhého dne odpoledne, o Božím hodě velikonočním, se začaly tvořit v pražských ulicích hloučky a jeden druhého povzbuzoval, aby se vytáhlo proti Židovskému Městu a Židé aby krví zaplatili svůj čin. Jedni rozněcovali dav z pouhé víry, že byl potupen křesťanský Bůh, druzí však, a těch bylo daleko nejvíce, naoko hovořili o Bohu, ale